

# Literatuur

## De Europese Canon van Pieter Steinz

Pieter Steinz

**Welke tien literaire werken zou u graag terugzien in een Europese canon? Deze vraag legden wij voor aan Pieter Steinz, chef Boeken van NRC Handelsblad en auteur van *Lezen & cetera – Gids voor de wereldliteratuur*.**

*Odysseia*, Homerus (*Odyssee*, achtste eeuw v. Chr.)  
*La Divina Commedia*, Dante Alighieri (*De Goddelijke Komедie*, 1321)  
*El ingenioso hidalgo Don Quixote de la Mancha*, Miguel Cervantes (*Don Quichot*, 1605/1615)  
*Wuthering Heights*, Emily Brontë (1847)  
*Anna Karenina*, Lev Nikolajevitsj Tolstoj (1877)  
*Erzählungen*, Franz Kafka (*Verhalen*, 1913-1924)  
*Ulysses*, James Joyce (1922)  
*Se questo è un uomo*, Primo Levi (*Is dit een mens*, 1947)  
*Astérix légionnaire*, René Goscinny (*Asterix en het 1ste Legioen*, 1966)  
*Nooit meer slapen*, Willem Frederik Hermans (1966)

Volgens Ernest Hemingway kwam de moderne Amerikaanse literatuur voort uit één boek: *The Adventures of Huckleberry Finn* van Mark Twain. Variërend op zijn stelling zou je kunnen zeggen dat de hele Europese literatuur is terug te voeren op de *Ilias* en de *Odysseia* van **Homerus**, aangezien alle conflicten en emoties in de fictie – van het overspel van Madame Bovary tot de observaties in de poëzie van Wislawa Szymborska – al bij Homerus te vinden zijn. Wie dus één boek moet selecteren voor een canonlijstje heeft het gemakkelijk: hij/zij hoeft alleen maar te kiezen tussen het oorlogsepos over de wrok van de halfgod Achilles of het reisverhaal van de held Odysseus. Het wordt pas moeilijk als je een Europese literaire canon van meer dan één boek moet opstellen – zelfs al word je geholpen door het feit dat een ander zich ontfermt over de toneelschrijvers.

Aan tal van nationale literaturen moet je voorbijgaan, dat kan niet anders in het Europa van de veertig landen en de dertig talen. Gelukkig is het Latijnse erfgoed in goede handen bij de dertiende-eeuwse Florentijn **Dante**, die zich in zijn allegorische *Divina Commedia* door de Romeinse dichter Vergilius via de Hel en de Louteringsberg naar het Paradijs laat leiden – een ultiem verhalend gedicht over een midlifecrisis dat schrijvers aller landen heeft geïnspireerd, van Petrarca tot Marcel Möring. Daarnaast spelen de Romeinen een belangrijke rol in *Astérix légionnaire* van **René Goscinny** (tekst) en **Albert Uderzo**

**Pieter Steinz**is chef Boeken van *NRC Handelsblad*

(tekeningen), een in alle uithoeken van Europa geliefd stripverhaal dat niet alleen grappen maakt over multiculturalisme en nationalisme, maar ook over andere actuele zaken als bureaucratie, eenheidsidealen, eetgewoontes en zinloze militaire campagnes.

De Franse literatuur komt er verder bekaaid af in bovenstaande canonlijst. Geen Yourcenar, geen Camus, geen Céline, geen Proust, en zelfs geen Flaubert, wiens *Madame Bovary* het moest afleggen tegen die andere beroemde overspelroman, *Anna Karenina* van **L.N. Tolstoj**.

Sommigen zullen het veel ambitieuzere *Oorlog en vrede* prefereren, anderen vinden dat de Russische literatuur het best belichaamd wordt in *Dode zielen* van Gogol of *Misdaad en straf* van Dostojevski; maar ik kies voor de stilistische perfectie van de grootste negentiende-eeuwse schrijver naast Charles Dickens.

*Anna Karenina* was onlangs nummer 1 op een lijstje van de favoriete romans van meer dan tweehonderd schrijvers – een eer die meestal, en even terecht, is weggelegd voor **Cervantes'** *Don Quichot*. Het verhaal van de Spaanse 'ridder van de droevige figuur' die gek is geworden door het lezen van boeken, is door zijn spel met feit en fictie de eerste filosofische roman uit de wereldliteratuur en onder meer de inspiratiebron voor een hele generatie 'post'moderne schrijvers, van wie Italo Calvino de beroemdste is. Een invloedrijke tragikomodie in twee delen die na vierhonderd jaar nog steeds de lezer aan het lachen krijgt.

Voor postmoderne schrijvers was op mijn canonlijst geen plaats. Calvino had er zeker op gestaan, als ik niet had gekozen voor een andere Italiaan, die de literaire non-fictie vertegenwoordigt. **Primo Levi** schreef met *Se questo è un uomo* de indrukwekkendste getuigenis van de Shoah, die een van de grote thema's is van de naoorlogse literatuur. De jood en partizaan Levi deed in dit bescheiden boek verslag van zijn tijd als dwangarbeider in

Auschwitz, van de dunne lijn tussen daders en slachtoffers, en van de troost die de poëzie kan bieden. De sublieme manier waarop hij existentiële schuldgevoelens verwerkt, is alleen te vergelijken met de fictie van **Franz Kafka**, die met zijn absurdistische romans en *Erzählungen* (*Die Verwandlung*; *In der Stafkolonie*) een niet te onderschatten invloed op de moderne literatuur heeft gehad, van het existentialisme tot het magisch-realisme en van Milan Kundera tot Willem Frederik Hermans.

De Europese literatuur bestaat niet alleen bij oeuvres, maar ook bij de gratie van eendagsvliegen, van auteurs die met één groots boek beroemd werden. **Emily Brontë** bijvoorbeeld, de schrijfster van de zwart-romantische klassieker *Wuthering Heights*, een roman die je dankzij de spannende familiedrama's en de slimme vertelstructuur niet vaak genoeg kunt lezen. Brontë is de enige vrouw op de lijst. Schandalig? Ja, maar als Dickens niet uitverkoren wordt, dan ook niet Jane Austen of George Eliot; en hoe goed en baanbrekend Virginia Woolf ook schreef, zelfs haar *Mrs Dalloway* moet het afleggen tegen de bijbel van het modernisme (en het schrijfplezier), *Ulysses* van **James Joyce**. En wat zou een in Holland gemaakte canonlijst zijn zonder een Nederlander erop? Vandaar dat de laatste plaats bestemd is voor **Hermans'** *Nooit meer slapen*, de geologische reisroman die met zijn nihilistische filosofie en zijn diepschrijvende emoties zo langzamerhand – in tientallen vertalingen – de *Geheimtip* is van iedere ervaren lezer in Europa.

Van Pieter Steinz verscheen deze maand *Het web van de wereldliteratuur* (Prometheus/ NRC Handelsblad, 460 blz., € 19,90).